

ANUARIO BRIGANTINO

Historia - Arte - Lingua - Literatura - Antropoloxía - Entidades culturais
e deportivas - Acontecementos do ano - Administración municipal

Fundado por D. Francisco Vales Villamarín

Comité científico

Alfredo Erias Martínez (director)
Xosé Mª Veiga Ferreira (subdirector)
Xulio Cuns Lousa (secretario)

Fernando Alonso Romero
Manuel Ares Faraldo
Xosé Ramón Barreiro Fernández
José Antonio Fernández de Rota y Monter
José García Oro
Antonio Meijide Pardo (†)
José Antonio Miguez Rodríguez (†)
Luis Monteagudo García
Carlos Pereira Martínez
Xesús Torres Regueiro

Colaboradores técnicos:

Nadine Mary Couceiro Vicos
Mónica Martínez Baleirón
María González Sánchez
Alberto López Fernández
M^a del Pilar Vázquez Ares
Elena Mª Lagoa Freire
Lara Santos

EXCMO. CONCELLO DE BETANZOS

2005

nº 28

Dos traballos asinados
responden os seus autores; dos
demais, a dirección do
ANUARIO BRIGANTINO

Data límite de admisión de
orixinais:
31 de **MARZO**

**REDACCIÓN
INTERCAMBIO**

Excmo. Concello de Betanzos
**Arquivo e Biblioteca
Municipais**
Rúa Emilio Romay, 1
15300 Betanzos, A Coruña
Tlf. (981) 771946
alfredoerias@gmail.com

**O INDICE XERAL DO ANUARIO
BRIGANTINO** (desde 1948 ata hoxe) pode
consultarse na páxina web oficial do Concello
de Betanzos, **<http://www.betanzos.net>**

Así mesmo, intégrase nas bases de datos da
BIBLIOTECA XERAL da **UNIVERSIDADE DE
SANTIAGO DE COMPOSTELA**, accesible na
páxina: **<http://busc.usc.es>**

Tamén aparece nas bases de datos **RISO** e
ISOC, esta realizada polo «**CENTRO DE
INFORMACIÓN Y DOCUMENTACIÓN
CIENTÍFICA**» (C.I.N.D.O.C.) do C.S.I.C e que
ofrece información sobre artigos publicados en
máis de 1.000 revistas especializadas nos
diferentes campos do coñecemento das
Humanidades ou Ciencias Sociais (C/ Pinar, 25,
3º, 28006 Madrid, tf.: 914112220, Fax: 915645069).

Cuberta:

Grupo infantil na escalinata central do Asilo Manuel Naveira (finais dos anos 1930). Parece unha primeira comunión ou clase de catecismo dominical. Xentileza de Dª Mercedes Morandeyra Fajardo de Andrade.

Contracuberta:

Mes de Febreiro do calendario medieval da igrexa de Santa María do Azogue, de Betanzos. Debuxo (e cromatismo hipotético) de Alfredo Erias.

Deseño da cuberta, composición e maqueta: Alfredo Erias.

Depósito legal: C-680/96

ISSN: 1130-7625

Imprime: LUGAMI -Betanzos-

Ilmo. Sr. Don Manuel Lagares Pérez

*Alcalde-Presidente do Excmo. Concello
de Betanzos*

O centenario do Centro Betanzos de Bos Aires deu motivo para unha viaxe entrañable dunha delegación betanceira, composta por arredor de cento sesenta persoas, entre autoridades municipais, Banda de Música e particulares. Na capital arxentina, do 3 ao 9 de decembro de 2005, desenvolvéronse diversos actos de celebración. Na clausura tiveron a honra de entregarlle á presidenta do Centro Betanzos, Dª Beatriz Lagoa Veiga, a Medalla de Ouro do Concello de Betanzos. Previamente, o 17 de maio, con motivo do Día das Letras Galegas, xa se inaugurara no Edificio Liceo a «X Mostra Documental de Betanzos», dedicada precisamente ao «Centenario do Centro Betanzos de Bos Aires», realizando a presentación o seu Presidente de Honra, D. Andrés Beade Dopico.

Este ano (o 7 de outubro) perdemos un home moi admirado e moi querido en Betanzos, D. José Antonio Míguez Rodríguez, doutor en Filosofía e Letras pola Universidade Central de Madrid e catedrático de Lingua e Literatura Española. Foi profesor en Talavera de la Reina e, logo, profesor auxiliar da Cátedra de Santiago Montero Díaz, en Madrid. En 1952 trasladouse como profesor a Betanzos, ao Instituto Francisco Aguiar, onde exerceu a docencia ata a súa xubilación. Foi habitual colaborador e membro do Comité Científico do *Anuario Brigantino*. E foi autor de diversos libros e de numerosísimos traballos e poemas. Non o esqueceremos.

A vida é así, ten luces e sombras, pero agora, coma sempre, debo expresar o meu especial agradecemento ás institucións que nos axudan co *Anuario* (Deputación Provincial, Banco Etcheverría, Caixa Galicia e Fundación Manuel Villuendas Pena), a tódolos colaboradores, a D. Francisco Díaz, Delegado de Cultura, e ós membros do Comité Científico, encabezado polo Director, Alfredo Erias.

¡GRACIAS!

Manuel Gandullo
Estación de Betanzos
Acuarela, 64x46 cm.

ÍNDICE

Historia...

*Túmulos prehistóricos no concello de Pontedeume, polo GRUPO DE ARQUEOLOXÍA DA TERRA DE TRASANCOS.....	11
*Menhires y marcos de Portugal y Galicia - <i>Addenda</i> -, por LUIS MONTEAGUDO GARCÍA.....	17
*Nombres etruscos de plantas, setas, pilongas y los castaños de las Médulas, por LUIS MONTEAGUDO GARCÍA.....	19
*Dous novos torques achados en Vilar do Monte (San Fiz de Reimóndez, Sarria, Lugo), por LOIS LADRA.....	27
* <i>REBE TRASANGIUGE</i> : una nueva lectura del epígrafe de Covas, por Andrés Pena Graña.....	39
*El paradigma céltico de las nueve olas, por M. Alberro.....	47
*Arrojar la lanza: un ritual jurídico en una crónica castellana del s. XV y sus paralelos, por MARCIAL TENREIRO BERMÚDEZ.....	65
*30 moedas romanas do Museo das Mariñas (da República ó Alto Imperio), por MARÍA GONZÁLEZ SÁNCHEZ.....	77
*Uno de los primeros monasterios benedictinos en Galicia: San Isidro de Callobre, por JOSÉ LUIS LÓPEZ SANGIL.....	87
*As relacións da orde do Temple con outras institucións, por CARLOS PEREIRA MARTÍNEZ.....	105
*El Campeador <i>CID</i> en las peninsulares fuentes medievales, por EULOGIO LOSADA BADÍA.....	139
*Un cañón en el Museo das Mariñas, por JOSÉ LÓPEZ HERMIDA.....	149
*El monasterio de Santa María de Sobrado: su relación con Betanzos y Fray Atilano Melguizo, su último monje exclaustrado, por VICENTE DE LA FUENTE...	153
*De masones y revolucionarios: una reflexión en torno a este encuentro, por ALBERTO VALÍN FERNÁNDEZ.....	173
*El Asilo Manuel Naveira: el Taj-Majal de Betanzos (una obra de amor y generosidad), por JOSÉ LUIS COUCEIRO VICOS.....	199
*O tren dos tres “CCC” por BALDOMERO CORES TRASMONTE.....	239
*Doña Emilia Pardo-Bazán y su efímero título nobiliario, por JOSÉ-DOMINGO VALES VÍA.....	265
*Fuentes para la historia local en el Archivo del Reino de Galicia: la Administración y los Ayuntamientos gallegos, por PEDRO LÓPEZ GÓMEZ	277

Arte, Literatura, Antropoloxía...

* <i>BRIGANTIUM</i> -Apuntamentos para unha paisaxe betanceira-, por PABLO BOUZASUÁREZ.....	302
*La iconografía medieval en los murales gallegos de los siglos XIV, XV y XVI: Una vista panorámica, por ALICIA P. SUÁREZ-FERRÍN.....	303
*La Vidriera de Santiago Peregrino procedente del Hospital Real de Santiago: ¿Sixto de Frisia o Diego de Santillana?, por JULIO GONZÁLEZ MONTAÑÉS.....	351
*El Apostolado del Museo das Mariñas: la huella de Rubens en Galicia, por SERGIO VÁZQUEZ MIRAMONTES.....	363
*Apuntes para el estudio del convento de las Agustinas Recoletas de Betanzos: análisis iconográfico y estilístico de las esculturas del retablo mayor, por MARICA LÓPEZ CALDERÓN.....	401
*La Angustia, por MANUEL ARES FARALDO.....	413
*Lembranza da capela de san Roque, por ALFREDO ERIAS MARTÍNEZ.....	415
*Un anónimo embajador de Galicia: a Amador Cortés García, <i>in memoriam</i> , por JUAN MARÍA GARCÍA OTERO y MANUEL JUSTO VÁZQUEZ MIGUEZ.....	427
*El barrio de la Magdalena de Betanzos: Un típico caso de incuria y especulación, por JUAN M ^a GARCÍA OTERO.....	433
*Carlos Sobrino (1885-1978), el riguroso mundo de la anotación por ÁNGEL NÚÑEZ SOBRINO.....	443
*Sobrenomes na antiga provincia de Betanzos (séc. XII-XVI), por PAULA BOUZAS.....	479
*Autógrafos na biblioteca de Luisa Crestar (Biblioteca Municipal de Betanzos), por XESÚS TORRES REGUEIRO.....	487
*A obra de Francisco Antonio Sánchez García na patria común do soneto, por CONCEPCIÓN DELGADO CORRAL.....	503
*Tres poemas, por DIANA VARELA PUÑAL.....	525

Entidades culturais e deportivas...

*FUNDACIÓN CIEC, PANORAMA DE ARTE GRÁFICO ACTUAL.....	529
*Entidades culturais e deportivas	543

Acontecementos do ano

*Pregón da XX Festa do Viño de Betanzos, por XULIO LÓPEZ VALCÁRCEL.....	570
*Pregón da Feira Franca Medieval, por ANDRÉS PENA GRAÑA.....	576
*Pregón das Festas Patronais de San Roque, por FERNANDO GUILLÉN.....	584
*Función do Voto, por MANUEL LAGARES PÉREZ.....	586

HISTORIA...

Manuel Gandullo
Betanzos
Acuarela, 46x64 cm.